

Martin Eden

Jack London

Toen *Martin Eden* in 1909 verscheen, werd het al snel herkend als een van de meest persoonlijke en indringende romans van Jack London. Hoewel London wereldwijd bekend werd door zijn avonturenverhalen, toont dit werk een andere, meer introspectieve kant van zijn schrijverschap. *Martin Eden* is geen verhaal over de strijd tegen de natuur, maar over de strijd van een mens tegen zichzelf en tegen de samenleving waarin hij zijn plaats probeert te veroveren.

De roman volgt de jonge zeeman Martin Eden, een autodidact uit de arbeidersklasse die vastbesloten is zich intellectueel en maatschappelijk te verheffen. Gedreven door liefde, ambitie en een bijna meedogenloze wilskracht stort hij zich op de studie van literatuur, filosofie en wetenschap. Zijn doel is niet alleen erkenning als schrijver, maar ook toegang tot een wereld die hem aanvankelijk als onwaardig beschouwt.

Wat deze roman bijzonder maakt, is de scherpe analyse van sociale verhoudingen en culturele hypocrisie. London schetst met grote helderheid hoe succes en erkenning vaak minder afhankelijk zijn van talent dan van timing, status en maatschappelijke conventies. De weg naar roem blijkt lang en vernederend; de uiteindelijke overwinning brengt niet de vervulling die Martin had verwacht.

Martin Eden is daarmee meer dan een ontwikkelingsroman. Het is een kritische reflectie op individualisme, meritocratie en de illusie van sociale mobiliteit. De roman stelt fundamentele vragen: Wat is ware waarde? Wat betekent succes? En tegen welke prijs wordt persoonlijke onafhankelijkheid verworven?

Meer dan een eeuw na publicatie blijft dit verhaal verrassend actueel. In een tijd waarin zelfontplooiing en ambitie hoog in het vaandel staan, herinnert *Martin Eden* ons eraan dat maatschappelijke erkenning niet altijd samenvalt met innerlijke voldoening.

Deze uitgave nodigt de lezer uit om opnieuw kennis te maken met een van de meest indringende romans uit de Amerikaanse literatuur — een werk dat zowel inspireert als confronteert.

Inhoudsopgave

HOOFDSTUK I.....	6
HOOFDSTUK II	15
HOOFDSTUK III	22
HOOFDSTUK IV	28
HOOFDSTUK V.....	32
HOOFDSTUK VI	37
HOOFDSTUK VII	43
HOOFDSTUK VIII.....	52
HOOFDSTUK IX	57
HOOFDSTUK X.....	63
HOOFDSTUK XI	68
HOOFDSTUK XII	73
HOOFDSTUK XIII.....	77
HOOFDSTUK XIV	85
HOOFDSTUK XV	94
HOOFDSTUK XVI.....	100
HOOFDSTUK XVII.....	106
HOOFDSTUK XVIII.....	111
HOOFDSTUK XIX.....	115
HOOFDSTUK XX	121
HOOFDSTUK XXI.....	126
HOOFDSTUK XXII.....	131
HOOFDSTUK XXIII	137
HOOFDSTUK XXIV.....	141

HOOFDSTUK XXV	145
HOOFDSTUK XXVI.....	151
HOOFDSTUK XXVII	160
HOOFDSTUK XXVIII	170
HOOFDSTUK XXIX	175
HOOFDSTUK XXX.....	183
HOOFDSTUK XXXI	190
HOOFDSTUK XXXII	198
HOOFDSTUK XXXIII	203
HOOFDSTUK XXXIV	208
HOOFDSTUK XXXV	213
HOOFDSTUK XXXVI	217
HOOFDSTUK XXXVII.....	223
HOOFDSTUK XXXVIII.....	230
HOOFDSTUK XXXIX.	233
HOOFDSTUK XL.....	239
HOOFDSTUK XLI	244
HOOFDSTUK XLII	249
HOOFDSTUK XLIII.....	256
HOOFDSTUK XLIV	263
HOOFDSTUK XLV.	269
HOOFDSTUK XLVI.....	278

HOOFDSTUK I

De een opende de deur met een sleutel en stapte naar binnen, gevolgd door een jongeman die onhandig zijn pet afnam. Hij droeg ruwe kleren die naar de zee roken, en hij leek duidelijk misplaatst in de ruime hal waarin hij zich bevond. Hij wist niet goed wat hij met zijn pet aan moest en stopte hem net in zijn jaszak toen de ander hem uit zijn handen nam. Het gebaar gebeurde rustig en vanzelf, en de onhandige jongen waardeerde het zeer. ‘Hij begrijpt het,’ dacht hij. ‘Hij zal me er wel doorheen helpen.’

Hij liep vlak achter de ander aan, met een zwaai in zijn schouders en zijn benen onwillekeurig gespreid, alsof de vlakke vloeren op en neer golfd en met de deining van de zee. De brede kamers leken te nauw voor zijn rollende gang, en inwendig beefde hij bij de gedachte dat zijn brede schouders de deurposten zouden raken of de snuisterijen van de lage schoorsteenmantel zouden vegen. Hij week opzij tussen de voorwerpen door en vermenigvuldigde de gevaren die alleen in zijn hoofd bestonden. Tussen een grote piano en een middentafel volgestapeld met boeken was ruimte genoeg voor zes man naast elkaar, maar hij waagde zich er toch met schroom doorheen. Zijn zware armen hingen slap langs zijn lichaam. Hij wist niet wat hij met die armen en handen moest beginnen, en toen het hem toescheen dat een arm de boeken op de tafel zou raken, week hij schichtig opzij als een schichtig paard en miste ternauwernood de pianokruk. Hij keek naar de gemakkelijke tred van de ander voor hem en beseftte voor het eerst dat zijn eigen gang anders was dan die van andere mannen. Een steek van schaamte ging door hem heen omdat hij zo lomp liep. Het zweet brak hem uit op het voorhoofd in kleine pareltjes, en hij bleef staan om zijn gebruinde gezicht af te drogen met zijn zakdoek.

‘Rustig aan, Arthur, jongen,’ zei hij, terwijl hij zijn onrust trachtte te verbergen achter een schertsende toon. ‘Dit is ineens te veel voor me. Geef me even de tijd om bij te komen. Je weet dat ik niet wilde komen, en ik denk dat jouw familie ook niet staat te springen om mij te zien.’

‘Geeft niks,’ klonk het geruststellende antwoord. ‘Je hoeft niet bang voor ons te zijn. We zijn gewone mensen – hallo, daar ligt een brief voor me.’

Hij liep terug naar de tafel, scheurde de envelop open en begon te lezen, zodat de vreemdeling de kans kreeg zich te herstellen. En de vreemdeling begreep het en was er dankbaar voor. Hij bezat een gave voor meegevoel, voor begrip; onder zijn verschrikte uiterlijk werkte dat meegevoel door. Hij droogde zijn voorhoofd en keek om zich heen met een bedwongen gezicht, al lag er in zijn ogen de uitdrukking die wilde dieren tonen als ze een val vrezen. Hij was omringd door het onbekende, bevreesd voor wat er kon gebeuren, onwetend wat hij moest doen, zich bewust dat hij liep en zich gedroeg als een lomperik, bang dat al zijn eigenschappen en krachten even gebrekkig waren. Hij was uiterst gevoelig, hopeloos zelfbewust, en de geamuseerde blik die de ander heimelijk over de brief heen

naar hem wierp, trof hem als een messteek. Hij zag de blik, maar liet er niets van merken, want hij had discipline geleerd. Die messteek raakte ook zijn trots. Hij vervloekte zichzelf dat hij gekomen was, maar nam tegelijk vastberaden voor zich dat, wat er ook gebeurde, hij het zou volhouden nu hij er eenmaal was. Zijn gezicht verstrakte, en in zijn ogen kwam een vechtlustige gloed. Hij keek nu onbekommerder om zich heen, scherp opmerkzaam, elk detail van het mooie interieur prentte zich in zijn brein. Zijn ogen stonden wijd uiteen; niets ontging ze; en terwijl ze de schoonheid indronken, doofde de vechtlust uit en maakte plaats voor een warme gloed. Hij reageerde op schoonheid, en hier was reden genoeg om te reageren.

Een olieverfschilderij ving zijn blik en hield hem vast. Een zware branding donderde en spatte uiteen over een uitstekende rots; lage onweerswolken bedekten de hemel; en buiten de lijn van de branding helde een pilotschoener, scherp aan de wind, zo ver over dat elk detail van haar dek zichtbaar was, en ze stormde voort tegen een stormachtige zonsondergang. Daar was schoonheid, en die trok hem onweerstaanbaar. Hij vergat zijn onhandige tred en liep dicht naar het schilderij toe, heel dichtbij. De schoonheid verdween uit het doek. Zijn gezicht toonde verbazing. Hij staarde naar wat een slordige veeg verf leek, en deed toen een stap achteruit. Meteen flitste alle schoonheid terug in het doek. 'Een trucschilderij,' dacht hij, en hij zette het van zich af, al voelde hij te midden van de vele indrukken een steek van verontwaardiging dat zoveel schoonheid werd opgeofferd aan een truc. Hij kende de schilderkunst niet. Hij was opgegroeid met chromo's en lithografieën die altijd scherp en duidelijk waren, van dichtbij of van ver. Hij had wel olieverfschilderijen gezien in etalages, maar het glas had zijn gretige ogen belet te dichtbij te komen.

Hij keek om naar zijn vriend die de brief las en zag de boeken op de tafel. In zijn ogen sprong een hunkering, even snel als de hunkering in de ogen van een uitgehongerde springt bij het zien van voedsel. Met een impulsieve stap, een slinger links en rechts met zijn schouders, stond hij bij de tafel en begon de boeken liefdevol aan te raken. Hij keek naar de titels en de namen van de auteurs, las brokstukken tekst, streelde de banden met ogen en handen, en herkende eens een boek dat hij gelezen had. De rest waren vreemde boeken en vreemde schrijvers. Hij stuitte op een bundel Swinburne en begon aandachtig te lezen, de omgeving vergetend, zijn gezicht stralend. Tweemaal sloot hij het boek om zijn vinger en keek naar de naam van de auteur. Swinburne! Die naam zou hij onthouden. Die man had ogen, en hij had zeker kleur en flitsend licht gezien. Maar wie was Swinburne? Was hij honderd jaar geleden gestorven, zoals de meeste dichters? Of leefde hij nog en schreef hij door? Hij sloeg de titelpagina op... ja, er waren andere boeken van hem; morgenochtend zou hij meteen naar de gratis bibliotheek gaan om meer van Swinburnes werk te bemachtigen. Hij dook weer in de tekst en verloor zich erin. Hij merkte niet dat een jonge vrouw de kamer was binnengekomen. Pas toen hij Arthurs stem hoorde, drong het tot hem door:

‘Ruth, dit is meneer Eden.’

Het boek zat dicht op zijn vinger, en voor hij zich omdraaide voelde hij al een nieuwe gewaarwording, niet van het meisje, maar van de woorden van haar broer. Onder dat gespierde lichaam zat een massa trillende gevoeligheden. Bij de geringste aanraking van de buitenwereld op zijn bewustzijn sprongen zijn gedachten, zijn meegevoel en emoties op als laaiende vlammen. Hij was buitengewoon ontvankelijk en reageerde sterk, terwijl zijn verbeelding, hoog gespannen, steeds relaties van gelijkenis en verschil legde. ‘Meneer Eden,’ dat was wat hem doorstroomde – hij die zijn hele leven ‘Eden’, ‘Martin Eden’ of gewoon ‘Martin’ genoemd was. En ‘meneer’! Dat was wel wat, dacht hij bij zichzelf. Zijn geest leek in een oogwenk een reusachtige camera obscura te worden, en hij zag eindeloze taferelen uit zijn leven om zich heen opdoemen: stookruimten en vooronderen, kampen en stranden, gevangenissen en kroegen, koortshuizen en achterbuurten, en het rode draadje was de manier waarop hij in al die plaatsen aangesproken was.

Toen draaide hij zich om en zag het meisje. De spookbeelden in zijn hoofd losten op bij haar aanblik. Ze was een bleek, etherisch wezen, met wijde, geestelijke blauwe ogen en een weelde van goudblond haar. Hij wist niet hoe ze gekleed ging, behalve dat haar jurk even wonderlijk was als zijzelf. Hij vergeleek haar met een bleke gouden bloem op een slanke stengel. Nee, ze was een geest, een godin; zulke verheven schoonheid hoorde niet bij de aarde. Of misschien hadden de boeken gelijk en waren er velen zoals zij in de hogere kringen. Ze zou wel door die Swinburne bezongen kunnen worden. Misschien had hij iemand als zij voor ogen gehad toen hij dat meisje Iseult schilderde in het boek dat daar op de tafel lag. Al die overvloed aan zien, voelen en denken gebeurde in een oogwenk. Er was geen onderbreking in de werkelijkheid waarin hij bewoog. Hij zag haar hand naar de zijne komen, en ze keek hem recht in de ogen terwijl ze hem de hand schudde, openhartig, als een man. De vrouwen die hij gekend had, schudden de hand niet zo. De meesten deden het trouwens helemaal niet. Een vloed van herinneringen, beelden van de manieren waarop hij vrouwen had leren kennen, spoelde zijn geest binnen en dreigde hem te overspoelen. Maar hij schudde ze van zich af en keek haar aan. Nooit had hij zo’n vrouw gezien. De vrouwen die hij gekend had! Meteen stonden ze naast haar, links en rechts, in een galerij van portretten, met haar in het midden, terwijl om haar heen vele vrouwen getekend waren, allemaal te wegen en te meten met een vluchtige blik, zijzelf de maatstaf. Hij zag de zwakke, bleke gezichten van de fabrieksmeisjes, de giechelende, rumoerige meisjes van zuidelijk Market Street. Er waren vrouwen uit de veekampen, donkerbruine sigarettende vrouwen uit het oude Mexico. Die werden op hun beurt verdrongen door Japanse vrouwen, popachtig, op houten klompen trippelend; door Euraziatische vrouwen, fijn gebouwd maar getekend door ontaarding; door volle, bruine vrouwen van de Zuidzee-eilanden, met bloemen in het haar. Al die werden uitgewist door een groteske, verschrikkelijke nachtmerrie: slordige, sloffende schepsels van de trottoirs van Whitechapel, gin-zatte heksen uit de achterbuurten, en heel de helle stoet harpijen, vuilbekkend en smerig, die in

de gedaante van monsterlijke vrouwen zeelieden bespringen, het uitschot van de havens, het schuim en slijk van de menselijke put.

‘Wilt u niet gaan zitten, meneer Eden?’ zei het meisje. ‘Ik heb ernaar uitgekeken u te ontmoeten sinds Arthur het ons vertelde. Het was dapper van u –’

Hij wuifde afwerend met zijn hand en mompelde dat het niets was, wat hij gedaan had, dat elke kerel het gedaan zou hebben. Ze zag dat de hand die hij bewoog bedekt was met verse schaafwonden die aan het helen waren, en een blik op de andere slap hangende hand toonde hetzelfde. Ook zag ze met snelle, kritische blik een litteken op zijn wang, een ander dat onder zijn haar op het voorhoofd tevoorschijn piepte, en een derde dat omlaag liep en onder de gesteven boord verdween. Ze onderdrukte een glimlach bij het zien van de rode streep die de wrijving van de boord op zijn gebruide hals aangaf. Hij was duidelijk niet gewend aan stijve boorden. Ook haar vrouwelijke oog zag de kleren die hij droeg, de goedkope en onesthetische snit, de kreukels over de schouders van het jasje, en de reeks rimpels in de mouwen die gespierde bovenarmen verraadden.

Terwijl hij wuifde en mompelde dat het niets was, probeerde hij aan haar verzoek te voldoen door in een stoel te gaan zitten. Hij bewonderde even hoe gemakkelijk zij plaatsnam, toen wankelde hij naar een stoel tegenover haar, overweldigd door het besef hoe onbehouden hij eruitzag. Dit was nieuw voor hem. Zijn hele leven tot nu toe was hij zich niet bewust geweest van gratie of onhandigheid. Zulke gedachten over zichzelf waren nooit in hem opgekomen. Hij ging voorzichtig op het randje van de stoel zitten, zeer verlegen met zijn handen. Waar hij ze ook legde, ze waren in de weg. Arthur verliet de kamer, en Martin Eden volgde zijn vertrek met verlangende ogen. Hij voelde zich verloren, alleen in de kamer met dat bleke geestverschijning van een vrouw. Er was geen barman om iets te bestellen, geen jongen om om de hoek een blik bier te halen en daarmee de vriendschap op gang te brengen.

‘U hebt zo’n litteken in uw hals, meneer Eden,’ zei het meisje. ‘Hoe is dat gekomen? Het moet wel een avontuur zijn geweest.’

‘Een Mexicaan met een mes, juffrouw,’ antwoordde hij, terwijl hij zijn droge lippen bevochtigde en zijn keel schraapte. ‘Gewoon een vechtpartij. Toen ik het mes afhandig had gemaakt, probeerde hij mijn neus eraf te bijten.’

Zo kaal als hij het vertelde, leefde in zijn ogen een rijk beeld van die hete, sterrenrijke nacht in Salina Cruz, de witte strandstrook, de lichten van de suikerstomers in de haven, de stemmen van dronken zeelieden in de verte, de drukkende stuwadoors, de vlammende hartstocht in het gezicht van de Mexicaan, de glinstering van beestogen in het sterrenlicht, de steek van het staal in zijn hals, de golf bloed, het gedrang en geschreeuw, de twee lichamen, het zijne en dat van de Mexicaan, in elkaar verstrengeld, over en over rollend en het zand omwoelend, en ergens ver weg het zachte getinkel van een gitaar. Zo zag het

tafereel eruit, en hij huiverde bij de herinnering, zich afvragend of de man die de pilotschoener aan de muur geschilderd had, dit ook zou kunnen. Het witte strand, de sterren en de lichten van de suikerstomers zouden prachtig staan, dacht hij, en halverwege op het zand de donkere groep figuren rond de vechters. Het mes hoorde erbij, besloot hij, en zou goed uitkomen, met een soort glans in het sterrenlicht. Maar van dat alles was niets in zijn woorden geslopen. ‘Hij probeerde mijn neus eraf te bijten,’ besloot hij.

‘O,’ zei het meisje met een zachte, verre stem, en hij zag de schok op haar gevoelige gezicht.

Hij schrok zelf ook, en een bloos van verlegenheid kleurde vaag zijn verbrande wangen, al brandde het voor hem even heet als wanneer zijn gezicht voor de open vuurdeur in het ketelruim had gestaan. Zulke rauwe dingen als steekpartijen waren blijkbaar geen geschikte onderwerpen voor een gesprek met een dame. Mensen in de boeken, in haar wereld, praatten niet over zulke zaken – misschien wisten ze er ook niets van.

Er viel een korte stilte in het gesprek dat ze probeerden op gang te brengen. Toen vroeg ze voorzichtig naar het litteken op zijn wang. Zelfs terwijl ze het vroeg, beseftte hij dat ze moeite deed om zijn taal te spreken, en hij nam zich voor daarvan af te stappen en haar taal te spreken.

‘Het was een ongelukje,’ zei hij, terwijl hij zijn hand naar zijn wang bracht. ‘Op een kalme nacht, met zware zee, brak de grote giekval los, en daarna het takelage. De val was van staal draad en zwiepte rond als een slang. De hele wacht probeerde hem te grijpen, en ik stormde eropaf en kreeg een klap.’

‘O,’ zei ze nu met begrip, al was zijn taal voor haar Grieks geweest en vroeg ze zich af wat een val was en wat ‘een klap krijgen’ betekende.

‘Die man Swinburne,’ begon hij, zijn plan uitvoerend en de i lang uittrekkend.

‘Wie?’

‘Swinburne,’ herhaalde hij met dezelfde verkeerde uitspraak. ‘De dichter.’

‘Swinburne,’ verbeterde ze.

‘Ja, die is het,’ stamelde hij, zijn wangen weer heet. ‘Hoe lang is hij al dood?’

‘Waarom, ik heb niet gehoord dat hij dood is.’ Ze keek hem nieuwsgierig aan. ‘Waar hebt u hem leren kennen?’

‘Ik heb hem nooit gezien,’ was het antwoord. ‘Maar ik heb net wat van zijn gedichten gelezen uit dat boek daar op de tafel, vlak voor u binnenkwam. Hoe vindt u zijn poëzie?’

En daarop begon ze vlot en gemakkelijk over het onderwerp dat hij had aangesneden. Hij voelde zich beter, leunde iets achterover van het randje van de stoel, hield de leuningen

stevig vast alsof de stoel ervandoor kon gaan en hem op de grond kon gooien. Hij was erin geslaagd haar haar eigen taal te laten spreken, en terwijl ze doorratelde, probeerde hij haar te volgen, verwonderd over al de kennis die in dat mooie hoofdje zat, en indrinkend de bleke schoonheid van haar gezicht. Hij volgde haar wel, al hinderden hem de onbekende woorden die zo gemakkelijk van haar lippen rolden en de kritische frasen en denkprocessen die vreemd waren voor zijn geest, maar die zijn geest toch prikkelden en deden tintelen. Hier was intellectueel leven, dacht hij, en hier was schoonheid, warm en wonderlijk zoals hij nooit had gedroomd dat het kon zijn. Hij vergat zichzelf en staarde haar aan met hongerige ogen. Hier was iets om voor te leven, om naar te streven, om voor te vechten – ja, en om voor te sterven. De boeken hadden gelijk. Er waren zulke vrouwen op de wereld. Zij was er een. Ze gaf vleugels aan zijn verbeelding, en grote, lichtende doeken spreidden zich voor hem uit waarop vage, reusachtige gestalten opdoemden van liefde en romantiek, en van heldendaden omwille van een vrouw – omwille van een bleke vrouw, een gouden bloem. En door dat wiegende, kloppende visioen heen, als door een feeërieke luchtspiegeling, staarde hij naar de echte vrouw die daar zat en over literatuur en kunst praatte. Hij luisterde ook, maar hij staarde, onbewust van de starheid van zijn blik of van het feit dat al wat mannelijk in hem was, in zijn ogen straalde. Maar zij, die weinig wist van de wereld der mannen, was zich als vrouw scherp bewust van zijn brandende ogen. Nooit hadden mannen haar zo aangekeken, en het verlegen haar. Ze struikelde en stokte in haar woorden. De draad van het betoog glipte weg. Hij joeg haar schrik aan, en tegelijk was het vreemd prettig zo bekeken te worden. Haar opvoeding waarschuwde haar voor gevaar en kwaad, subtiel, geheimzinnig, verleidelijk; terwijl haar instincten luid en helder door haar wezen klonken, haar aansporend om stand en afkomst te overspringen en zich te voegen bij deze reiziger uit een andere wereld, deze onbehouwen jongeman met geschaafde handen en een rauwe rode streep van het ongewende linnen aan zijn keel, die overduidelijk besmeurd en besmet was door een ongemanierd bestaan. Zij was rein, en haar reinheid kwam in opstand; maar zij was vrouw, en zij begon juist het paradoxale van het vrouw-zijn te leren.

‘Zoals ik zei – wat zei ik ook weer?’ Ze brak plotseling af en lachte vrolijk om haar verlegenheid.

‘U zei dat die man Swinburne geen groot dichter was omdat – en daar bleef u steken, juffrouw,’ vulde hij aan, terwijl hij zichzelf plotseling hongerig voelde en heerlijke rillingen over zijn rug kropen bij het geluid van haar lach. Als zilver, dacht hij bij zichzelf, als tinkelende zilveren belletjes; en op dat ogenblik was hij even in een ver land, waar onder roze kersenbloesem een sigaret rookte en luisterde naar de bellen van de puntige pagode die stro-sandalen pelgrims opriepen tot aanbidding.

‘Ja, dank u,’ zei ze. ‘Swinburne faalt, als alles gezegd is, omdat hij, nou ja, onfatsoenlijk is. Er zijn veel gedichten van hem die nooit gelezen zouden moeten worden. Elke regel van

de werkelijk grote dichters is vervuld van schone waarheid en roept op tot al wat hoog en edel is in de mens. Niet één regel van de grote dichters kan gemist worden zonder de wereld armer te maken.'

'Ik vond het prachtig,' zei hij aarzelend, 'wat ik gelezen heb. Ik had geen idee dat hij zo'n – een schurk was. Het zal wel in zijn andere boeken naar boven komen.'

'Er zijn veel regels die gemist kunnen worden uit het boek dat u las,' zei ze, haar stem stijf en beslist.

'Ik zal ze wel gemist hebben,' zei hij. 'Wat ik las was puur goud. Het was allemaal verlicht en stralend, en het scheen recht in me en verlichtte me vanbinnen, als de zon of een zoeklicht. Zo trof het me, maar ik ben niet veel van poëzie op de hoogte, juffrouw.'

Hij brak onhandig af. Hij was in de war, pijnlijk bewust van zijn onvermogen om zich uit te drukken. Hij had de grootheid en gloed van het leven gevoeld in wat hij las, maar zijn woorden schoten tekort. Hij kon niet uitdrukken wat hij voelde, en hij vergeleek zichzelf met een zeeman op een vreemd schip, in het donker, tastend in onbekend want. Welnu, besloot hij, het was aan hem om vertrouwd te raken in deze nieuwe wereld. Hij had nog nooit iets gezien wat hij niet kon leren begrijpen als hij wilde, en het werd tijd dat hij wilde leren spreken over wat er in hem leefde, zodat zij het kon begrijpen. Zij vulde zijn horizon.

'Nu Longfellow –' begon ze.

'Ja, die ken ik,' viel hij impulsief in, aangespoord om te laten zien wat hij wist van boeken, verlangend haar te tonen dat hij geen domme kluns was. "'The Psalm of Life", "Excelsior", en... ik geloof dat dat alles is.'

Ze knikte en glimlachte, en hij voelde dat haar glimlach verdraagzaam was, medelijdend verdraagzaam. Hij was een dwaas om zo te doen alsof. Die Longfellow had waarschijnlijk talloze bundels poëzie geschreven.

'Neem me niet kwalijk, juffrouw, dat ik ertussendoor kwam. Ik denk dat het eerlijke waarheid is dat ik niet veel weet van zulke dingen. Het ligt niet in mijn soort. Maar ik ga het in mijn soort brengen.'

Het klonk als een dreigement. Zijn stem was vastberaden, zijn ogen vlamden, de lijnen van zijn gezicht werden hard. En voor haar leek de hoek van zijn kaak veranderd; hij stak onaangenaam agressief vooruit. Tegelijk leek een golf intense mannelijkheid van hem uit te stralen en haar te raken.

'Ik denk dat u het in – in uw soort wel kunt brengen,' eindigde ze lachend. 'U bent heel sterk.'

Haar blik rustte even op zijn gespierde hals, zwaar geaderd, bijna stierachtig, gebruind door de zon, overlopend van ruwe gezondheid en kracht. En hoewel hij daar zat, blozend en nederig, voelde ze zich weer tot hem aangetrokken. Een losbandige gedachte schoot door haar heen. Het leek haar dat als ze haar beide handen op die hals kon leggen, al zijn kracht en vitaliteit naar haar zou vloeien. Ze schrok van die gedachte. Het leek een onvermoede verdorvenheid in haar natuur te onthullen. Bovendien was kracht voor haar iets grofs en dierlijks. Haar ideaal van mannelijke schoonheid was altijd slanke gratie geweest. Toch bleef de gedachte hangen. Het verwarde haar dat ze verlangde haar handen op die verbrande hals te leggen. In werkelijkheid was ze verre van sterk, en haar lichaam en geest hadden behoefte aan kracht. Maar dat wist ze niet. Ze wist alleen dat geen man haar ooit zo had geraakt als deze, die haar van moment tot moment schokte met zijn vreselijke taal.

‘Ja, ik ben geen invalide,’ zei hij. ‘Als het erop aankomt, kan ik schroot vreten. Maar nu heb ik last van maagzuur. Het meeste van wat u zei, kan ik niet verteren. Nooit zo geoefend, ziet u. Ik houd van boeken en poëzie, en in de tijd die ik had heb ik ze gelezen, maar ik heb er nooit over nagedacht zoals u. Daarom kan ik er niet over praten. Ik ben als een navigator die stuurloos ronddobbert op een vreemde zee zonder kaart of kompas. Nu wil ik mijn koers bepalen. Misschien kunt u me helpen. Hoe hebt u dit alles geleerd waarover u praat?’

‘Door naar school te gaan, denk ik, en door te studeren,’ antwoordde ze.

‘Ik ben naar school geweest toen ik klein was,’ begon hij tegen te werpen.

‘Ja; maar ik bedoel de middelbare school, en colleges, en de universiteit.’

‘Bent u naar de universiteit geweest?’ vroeg hij in openlijke verbazing. Hij voelde dat ze minstens een miljoen mijl verder van hem af was komen te staan.

‘Ik ga er nu heen. Ik volg speciale cursussen Engels.’

Hij wist niet wat ‘Engels’ betekende, maar hij noteerde die onwetendheid in zijn hoofd en ging door.

‘Hoe lang zou ik moeten studeren voor ik naar de universiteit kon?’ vroeg hij.

Ze straalde bemoediging uit over zijn honger naar kennis en zei: ‘Dat hangt af van hoeveel u al gestudeerd hebt. U hebt nooit de middelbare school gedaan? Natuurlijk niet. Maar hebt u de lagere school afgemaakt?’

‘Ik had nog twee jaar te gaan toen ik wegging,’ antwoordde hij. ‘Maar ik werd altijd met lof bevorderd op school.’

Het volgende ogenblik, boos op zichzelf om die opschepperij, greep hij de leuningen van de stoel zo hard dat elke vingertop prikte. Op hetzelfde moment merkte hij dat een vrouw de kamer binnentrad. Hij zag het meisje opstaan en vlug over de vloer naar de nieuwkomer

trippelen. Ze kusten elkaar, en met de armen om elkaars middel kwamen ze naar hem toe. Dat moest haar moeder zijn, dacht hij. Ze was een lange, blonde vrouw, slank en statig en mooi. Haar japon was wat hij in zo'n huis verwachtte. Zijn ogen genoten van de gracieuze lijnen ervan. Zij en haar jurk samen deden hem denken aan vrouwen op het toneel. Toen herinnerde hij zich dat hij soortgelijke voorname dames en japonnen Londen binnen had zien gaan terwijl hij stond te kijken en de agenten hem terugduwden in de motregen buiten het afdak. Vervolgens sprong zijn geest naar het Grand Hotel in Yokohama, waar hij vanaf de stoep ook voorname dames had gezien. Toen flitsten de stad en de haven van Yokohama in duizend beelden voor zijn ogen langs. Maar hij zette het caleidoscoop van herinneringen snel van zich af, onder druk van de dringende noodzaak van het ogenblik. Hij wist dat hij moest opstaan om voorgesteld te worden, en hij worstelde pijnlijk overeind, waar hij stond met zijn broek slap hangend op de knieën, zijn armen los en belachelijk, zijn gezicht strak voor de beproeving die komen ging.

HOOFDSTUK II

Het binnenkomen in de eetkamer was voor hem een nachtmerrie. Hij bleef telkens stilstaan, struikelde, rukte en slingerde; soms leek vooruitkomen onmogelijk. Maar eindelijk was het gelukt en zat hij naast haar. Het woud van messen en vorken joeg hem schrik aan. Ze staken dreigend omhoog met onbekende gevaren, en hij staarde er gefascineerd naar tot hun glans een achtergrond werd waarover vooronder-beelden trokken: hij en zijn maats die zout rundvlees aten met scheepsmessen en vingers, of dikke erwtensoep schepten uit gamellen met gedeukte ijzeren lepels. De stank van bedorven vlees drong zijn neusgaten binnen, terwijl in zijn oren, bij het kraken van hout en het steunen van schotten, de luide smakkende geluiden van de eters weergalmden. Hij keek toe en besloot dat ze vraten als varkens. Hier zou hij oppassen. Geen geluid maken. Zijn aandacht er voortdurend bij houden.

Hij keek rond over de tafel. Tegenover hem zaten Arthur en diens broer Norman. Haar broers, hield hij zichzelf voor, en zijn hart werd warm voor hen. Wat hielden ze in deze familie veel van elkaar! Het beeld doemde op van haar moeder, de begroetingskus, de twee vrouwen die gearmd op hem toe kwamen. In zijn wereld werden ouders en kinderen nooit zo openlijk teder. Dit was een openbaring van de hoogten die het bestaan bereikte in de wereld boven hem. Het mooiste wat hij tot nu toe in deze korte blik op die wereld had gezien. Diepe ontroering vervulde hem, zijn hart smolt van meegevoel. Zijn hele leven had hij honger geleden naar liefde. Zijn natuur snakte ernaar. Het was een levensbehoefte. Toch had hij het moeten ontberen en zich in dat ontberen gehard. Hij had niet geweten dat hij liefde nodig had. Nu nog niet. Hij zag het slechts in werking, huiverde ervan, vond het mooi, verheven, schitterend.

Hij was blij dat meneer Morse er niet was. Het was al moeilijk genoeg om kennis te maken met haar, met haar moeder, met Norman. Arthur kende hij tenminste enigszins. De vader zou te veel zijn geweest, voelde hij zeker. Hij had nog nooit zo hard gewerkt in zijn leven. Het zwaarste lichamelijke werk was kinderspel vergeleken hiermee. Kleine zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd, zijn overhemd was nat van de inspanning om zoveel onwennigs tegelijk te doen. Hij moest eten zoals hij nooit gegeten had, vreemde gereedschappen hanteren, heimelijk om zich heen kijken om te leren hoe alles moest, de stortvloed van indrukken opvangen, ze in zijn hoofd rangschikken en benoemen; zich bewust zijn van een hunkering naar haar die hem kwelde als een doffe, pijnlijke onrust; de prikkel voelen om op te klimmen naar de levensweg die zij bewandelde, en zijn gedachten die steeds afdwaalden naar vage plannen hoe hij haar kon bereiken. Ook wanneer zijn heimelijke blik naar Norman tegenover hem ging, of naar iemand anders, om te zien welk mes of welke vork nu gebruikt werd, greep zijn geest meteen het gezicht van die persoon, probeerde het te peilen, te doorgronden – alles in verband met haar. Dan moest hij praten, horen wat er tegen hem gezegd werd, wat heen en weer ging, en antwoorden wanneer het

moest, met een tong die geneigd was tot loslippigheid en die hij voortdurend in toom moest houden. En tot overmaat van verwarring was daar de bediende, een voortdurende bedreiging, die geruisloos bij zijn schouder verscheen, een onheilspellende sfinx die raadsels en vraagstukken opwierp die terstond opgelost moesten worden. Gedurende de hele maaltijd drukte de gedachte aan vingerkommen op hem. Onwillekeurig, aanhoudend, tientallen keren vroeg hij zich af wanneer ze zouden komen en hoe ze eruitzagen. Hij had ervan gehoord, en nu, vroeg of laat, binnen enkele minuten, zou hij ze zien, aan tafel zitten met verheven wezens die ze gebruikten – ja, en hij zou ze zelf gebruiken. En het allerbelangrijkste, diep verborgen maar steeds aan de oppervlakte van zijn gedachten, was de vraag hoe hij zich tegenover deze mensen moest gedragen. Welke houding moest hij aannemen? Hij worstelde er voortdurend en angstig mee. Er waren laffe stemmen die hem aanraadden te veinzen, een rol te spelen; en nog laffere die hem waarschuwden dat hij daarin zou falen, dat zijn aard er niet voor deugde, dat hij zichzelf belachelijk zou maken.

Tijdens het eerste deel van de maaltijd, terwijl hij worstelde met zijn houding, bleef hij zeer stil. Hij wist niet dat zijn zwijgen de woorden van Arthur van de vorige dag logenstrafte, toen die broer had aangekondigd dat hij een wilde kerel mee naar huis bracht om te eten en dat ze niet moesten schrikken, want het was een interessante wilde kerel. Martin Eden kon op dat moment niet geloven dat haar broer tot zulk verraad in staat was – vooral niet nadat hij juist die broer uit een onaangename vechtpartij had gered. Zo zat hij aan tafel, verontrust door zijn eigen ongeschiktheid en tegelijk betoverd door alles wat om hem heen gebeurde. Voor het eerst beseftte hij dat eten meer was dan een nuttige handeling. Hij proefde niet wat hij at. Het was slechts voedsel. Aan deze tafel vierde hij zijn liefde voor schoonheid, waar eten een esthetische daad werd. Ook een intellectuele. Zijn geest werd geroerd. Hij hoorde woorden die hem niets zeiden, en andere die hij alleen uit boeken kende en die geen man of vrouw die hij ooit ontmoet had hardop had kunnen uitspreken. Toen hij zulke woorden achteloos van de lippen hoorde vallen van de leden van deze wonderlijke familie, haar familie, huiverde hij van verrukking. De romantiek, de schoonheid, de hoge levenskracht van de boeken werden werkelijkheid. Hij bevond zich in die zeldzame, zalige toestand waarin een mens zijn dromen uit de spleten van de fantasie ziet treden en vlees worden.

Nooit had hij op zo'n hoogte van het bestaan gestaan, en hij hield zich op de achtergrond, luisterde, keek, genoot, antwoordde met korte, bedachtzame lettergrepen, zei 'Ja, juffrouw' en 'Nee, juffrouw' tegen haar, 'Ja, mevrouw' en 'Nee, mevrouw' tegen haar moeder. De neiging, uit zijn zeemansopleiding geboren, om 'Ja, meneer' en 'Nee, meneer' tegen haar broers te zeggen, bedwong hij. Dat zou ongepast zijn, een bekentenis van minderwaardigheid – en dat mocht niet als hij haar ooit wilde bereiken. Ook zijn trots verbood het. 'Bij God,' riep hij zichzelf eens toe, 'ik ben net zo goed als zij, en al weten zij veel wat ik niet weet, ik kan hun ook het een en ander leren!' Maar het volgende ogenblik, toen zij of haar moeder hem 'meneer Eden' noemde, was die strijdlustige trots vergeten en

gloeide hij van verrukking. Hij was een beschaafd mens, dat was hij, schouder aan schouder aan tafel met mensen over wie hij in boeken had gelezen. Hij zat zelf in de boeken, zwierf door de gedrukte bladzijden van ingebonden delen.

Toch loochende hij Arthurs beschrijving en leek eerder een zacht lam dan een wilde kerel, terwijl hij zijn hersens pijnigde over een gedragslijn. Hij was geen zacht lam, en de rol van tweede viool paste niet bij de hoge dominantie van zijn natuur. Hij sprak alleen wanneer het moest, en dan was zijn taal net als zijn gang naar de tafel: vol horten en stoten terwijl hij in zijn bonte woordenschat naar woorden zocht, twijfelde over woorden die hij geschikt achtte maar waarvan hij vreesde dat hij ze niet goed kon uitspreken, andere verwierp omdat ze niet begrepen zouden worden of te ruw en hard zouden klinken. Maar al die tijd drukte het besef op hem dat die zorgvuldige woordkeus hem tot een sukkel maakte, hem belette te zeggen wat er in hem leefde. Ook zijn liefde voor vrijheid schuurde tegen die beperking, net zoals zijn hals schuurde tegen de gesteven dwangbuis van een boord. Bovendien wist hij zeker dat hij het niet lang zou volhouden. Van nature was hij krachtig van denken en gevoeligheid, en de scheppingsdrang was onrustig en dringend. Zodra een begrip of gewaarwording in hem geboren wilde worden, meesterde het hem, en dan vergat hij zichzelf en waar hij was, en de oude woorden – het gereedschap van zijn spraak – glipten eruit.

Eens weigerde hij iets van de bediende die hem onderbrak en plaagde aan zijn schouder, en hij zei kort en nadrukkelijk: 'Paul'

Meteen stonden allen aan tafel gespannen en verwachtingsvol, de bediende keek zelfvoldaan, en hijzelf zonk weg in schaamte. Maar hij herstelde zich vlug.

'Het is Kanaka voor "klaar",' legde hij uit, 'en het schoot er zomaar uit. Het wordt gespeeld p-a-u.'

Hij ving haar nieuwsgierige, onderzoekende blik op zijn handen, en omdat hij in een uitleggerige bui was, zei hij:

'Ik ben net langs de kust gekomen op een van de Pacific-mailstomers. Ze had vertraging, en rond de havens van Puget Sound hebben we als negers gewerkt, vracht gestouwd – gemengde lading, als je begrijpt wat dat is. Zo is de huid eraf gegaan.'

'O, dat was het niet,' haastte zij zich te zeggen. 'Uw handen leken me te klein voor uw lichaam.'

Zijn wangen gloeiden. Hij vatte het op als een onthulling van nog een gebrek.

'Ja,' zei hij geringschattend. 'Ze zijn niet groot genoeg om de belasting te dragen. Met armen en schouders kan ik slaan als een muilnier. Die zijn te sterk, en als ik iemand op de kaak raak, gaan mijn handen ook kapot.'

Hij was niet gelukkig met wat hij gezegd had. Walging vervulde hem. Hij had de teugels van zijn tong laten schieten en over dingen gepraat die niet netjes waren.

‘Het was dapper van u om Arthur zo te helpen – terwijl u hem niet eens kende,’ zei ze tactvol, zich bewust van zijn ongemak al wist ze de oorzaak niet.

Hij beseftte wat ze deed, en in de warme golf van dankbaarheid die hem overspoelde vergat hij zijn loslippigheid.

‘Het was niks,’ zei hij. ‘Iedereen had het voor een ander gedaan. Dat stelletje schooiers zocht ruzie, en Arthur stoorde hen niet eens. Ze vielen hem lastig, en toen viel ik hen lastig en heb ik er een paar neergeslagen. Zo is wat vel van mijn handen gegaan, en wat tanden van die bende. Ik had het voor geen goud willen missen. Toen ik zag –’

Hij stakte, de mond open, op de rand van de afgrond van zijn eigen verdorvenheid en volstreekte onwaardigheid om dezelfde lucht in te ademen als zij. En terwijl Arthur voor de twintigste keer zijn avontuur met de dronken schurken op de veerboot vertelde en hoe Martin Eden was toegesneld en hem had gered, zat diezelfde Martin met gefronste wenkbrauwen na te denken over de dwaas die hij van zichzelf gemaakt had, en worstelde nog vastberadener met de vraag hoe hij zich tegenover deze mensen moest gedragen. Tot nu toe was het hem niet gelukt. Hij hoorde niet bij hun stam, kon hun taal niet spreken, zo stelde hij het voor zichzelf. Hij kon niet veinzen dat hij van hun soort was. De maskerade zou mislukken, en bovendien was veinzen hem vreemd. Er was in hem geen plaats voor schone schijn of kunstgrepen. Wat er ook gebeurde, hij moest zichzelf blijven. Hun taal kon hij nog niet spreken, maar ooit wel. Daar was hij vastbesloten toe. Ondertussen moest hij praten, en het moest zijn eigen taal zijn, weliswaar getemperd, zodat ze hem konden verstaan en niet te erg geschokt werden. En verder zou hij niets claimen, zelfs niet stilzwijgend, waarvan hij niet vertrouwd was. Toen de beide broers over de universiteit praatten en ‘trig’ verscheidene malen lieten vallen, vroeg Martin Eden:

‘Wat is trig?’

‘Trigonometrie,’ zei Norman, ‘een hogere vorm van wiskunde.’

‘En wat is wiskunde?’ was de volgende vraag, die Norman op de een of andere manier aan het lachen bracht.

‘Wiskunde, rekenen,’ was het antwoord.

Martin Eden knikte. Hij had een glimp opgevangen van de schijnbaar oneindige verten van kennis. Wat hij zag, werd tastbaar. Zijn buitengewone visuele gave liet abstracties concrete vorm aannemen. In de alchemie van zijn brein werden trigonometrie en wiskunde en het hele gebied dat ze vertegenwoordigden omgezet in landschap. De verten die hij zag, waren verten van groen loof en bosopeningen, zacht gloeiend of doorflitst met licht. In de verte

was detail verhuld en vervaagd door een paarse nevel, maar achter die nevel wist hij de betovering van het onbekende, de lokroep van de romantiek. Het was wijn voor hem. Hier was avontuur, iets om met hoofd en handen te doen, een wereld om te veroveren – en meteen drong uit de diepte van zijn bewustzijn de gedachte op: veroveren, om tot haar te geraken, die liebleke geest die naast hem zat.

De glanzende visioenen werden verscheurd en verstrooid door Arthur, die de hele avond geprobeerd had zijn wilde kerel uit zijn schulp te lokken. Martin Eden herinnerde zich zijn besluit. Voor het eerst werd hij zichzelf, eerst bewust en opzettelijk, maar spoedig verloren in de vreugde van het scheppen, van het doen verschijnen van het leven zoals hij het kende voor de ogen van zijn toehoorders. Hij was bemanningslid geweest op de smokkelschoener Halcyon toen die door een douaneboot werd opgebracht. Hij zag met wijde ogen, en hij kon vertellen wat hij zag. Hij bracht de pulserende zee voor hen, de mannen en de schepen op zee. Hij deelde zijn gave van zien, tot zij met zijn ogen zagen wat hij gezien had. Hij koos uit de massa details met de aanraking van een kunstenaar, tekende beelden van leven die gloeiden en brandden van licht en kleur, voegde beweging toe zodat zijn luisteraars met hem mee golfden op de vloed van ruwe welsprekendheid, enthousiasme en kracht. Soms schokte hij hen met de levendigheid van zijn verhaal en zijn woordkeus, maar schoonheid volgde altijd op de voet van geweld, en tragedie werd verzacht door humor, door uitleg van de vreemde kronkels en kuren van zeemansgedachten. En terwijl hij sprak, keek het meisje hem aan met verschrikte ogen. Zijn vuur verwarmde haar. Ze vroeg zich af of ze haar hele leven koud geweest was. Ze wilde naar deze brandende, vlammende man toe leunen, die als een vulkaan kracht, robuustheid en gezondheid spuwde. Ze voelde dat ze naar hem toe moest leunen, en verzette zich ertegen. Tegelijk was er de tegengestelde drang om van hem weg te deinzen. Die geschaafde handen, besmeurd door arbeid zodat het vuil van het leven in het vlees zelf geëst was, die rode schuurplek van de boord, die opbollende spieren – het stootte haar af. Zijn ruwheid joeg haar angst aan; elk ruw woord was een belediging voor haar oor, elke ruwe fase van zijn leven een belediging voor haar ziel. En toch trok hij telkens weer aan haar, tot ze dacht dat hij slecht moest zijn om zoveel macht over haar te hebben. Alles wat het stevigst in haar geest verankerd was, wankelde. Zijn romantiek en avontuur beukten op de conventies in. Tegenover zijn gemakkelijke gevaren en zijn gemakkelijke lach was het leven geen zaak van ernstige inspanning en zelfbeheersing meer, maar een speelgoed, om mee te spelen en ondersteboven te keren, achteloos te leven en te genieten, achteloos weg te werpen. ‘Speel dan!’ klonk het door haar heen. ‘Leun naar hem toe als je wilt, en leg je beide handen op zijn hals!’ Ze wilde uitschreeuwen om de roekeloosheid van die gedachte, en tevergeefs woog ze haar eigen reinheid en beschaving af tegen wat hij niet was. Ze keek om zich heen en zag de anderen naar hem staren met gespannen aandacht; ze zou vertwijfeld zijn geweest als ze niet de ontzetting in haar moeders ogen had gezien – gefascineerde ontzetting weliswaar, maar toch ontzetting. Deze man uit de buitenste duisternis was kwaad. Haar moeder zag het, en haar moeder had gelijk.

Ze zou op haar moeders oordeel vertrouwen zoals ze dat altijd in alles gedaan had. Zijn vuur was niet langer warm, zijn dreiging niet langer schrijnend.

Later, aan de piano, speelde ze voor hem, en tegen hem in, met de vage bedoeling de onoverbrugbare kloof tussen hen te benadrukken. Haar muziek was een knots die ze bruut op zijn hoofd liet neerkomen; en al verdoofde en verpletterde het hem, het prikkelde hem ook. Hij keek naar haar met ontzag. In zijn geest, net als in de hare, verwijdde de kloof zich; maar sneller dan hij zich verwijdde, groeide zijn eerzucht om hem te overschrijden. Toch was hij te ingewikkeld een netwerk van gevoeligheden om een hele avond naar een kloof te zitten staren, vooral niet met muziek erbij. Hij was buitengewoon vatbaar voor muziek. Het was als sterke drank, die hem opjoeg tot stoutmoedigheden van gevoel – een drug die zijn verbeelding greep en hem door de hemel deed zweven. Het verdreef de smerige werkelijkheid, overspoelde zijn geest met schoonheid, bevrijdde de romantiek en gaf haar vleugels. Hij begreep de muziek die ze speelde niet. Het verschilde van het gepiano in danszalen en de schetterende koperorkesten die hij gehoord had. Maar hij had er hints van opgevangen uit boeken, en hij nam haar spel grotendeels op goed vertrouwen aan, wachtte geduldig op de zwerige maten van duidelijke en eenvoudige ritmes, verbaasd omdat die maten niet lang aanhielden. Zodra hij het ritme te pakken had en zijn verbeelding al op vleugels ging, verdwenen ze in een chaotisch gewemel van klanken dat hem niets zei en zijn verbeelding als een dood gewicht terug deed vallen op de aarde.

Eens schoot het door hem heen dat er opzet in zat, een bewuste afwijzing. Hij ving haar geest van tegenstand op en trachtte de boodschap te doorgronden die haar handen op de toetsen legden. Toen verwierp hij de gedachte als onwaardig en onmogelijk, en gaf zich vrijer over aan de muziek. De oude heerlijke toestand keerde terug. Zijn voeten waren geen klei meer, zijn vlees werd geest; voor zijn ogen en achter zijn ogen straalde een grote glorie; toen verdween het tafereel voor hem en zwierf hij over de wereld die hem zeer dierbaar was. Het bekende en onbekende vermengden zich in de droomstoet die zijn visioen vulde. Hij betrad vreemde havens van door de zon beschenen landen, liep over markten tussen barbaarse volken die geen mens ooit gezien had. De geur van specerij-eilanden vulde zijn neusgaten zoals hij die gekend had op warme, windstille nachten op zee, of hij werkte op tegen de zuidoostpassaat door lange tropische dagen, liet palmgetooide koraaleilanden zinken in de turkooizen zee achter zich en hief palmgetooide koraaleilanden op in de turkooizen zee vóór zich. Snel als gedachten kwamen en gingen de beelden. Het ene ogenblik zat hij op een bronco en vloog door het feeëricke, bonte Painted Desert; het volgende moment keek hij door trillende hitte neer in het witte graf van Death Valley, of trok hij een riem op een bevroren oceaan waar grote ijsbergen oprezen en glinsterden in de zon. Hij lag op een koraalstrand waar kokospalmen doorhingen tot aan de zachte branding. Het wrak van een oud schip brandde met blauwe vlammen, en in dat licht dansten de hula-danseressen op de barbaarse liefdeskreten van de zangers, die zongen bij tinkelende ukuleles en rommelende tom-toms. Het was een zinnelijke, tropische nacht. Op

de achtergrond tekende de krater van een vulkaan zich af tegen de sterren. Boven hem dreef een bleke sikkelmaan, en het Zuiderkruis brandde laag aan de hemel. Hij was een harp; al het leven dat hij gekend had en dat zijn bewustzijn vormde, waren de snaren; en de vloed van muziek was een wind die tegen die snaren blies en ze deed trillen van herinneringen en dromen. Hij voelde niet slechts. Gevoel nam vorm en kleur en glans aan, en wat zijn verbeelding durfde, maakte het op een verheven, magische wijze zichtbaar. Verleden, heden en toekomst vermengden zich; en hij zwierf verder over de brede, warme wereld, door hoge avonturen en edele daden naar haar – ja, en met haar, haar veroverend, zijn arm om haar heen, haar meedragend in de vlucht door het keizerrijk van zijn geest.

En zij, over haar schouder naar hem kijkend, zag iets van dit alles in zijn gezicht. Het was een veranderd gezicht, met grote schitterende ogen die voorbij de sluier van klank starden en daarachter de sprong en pols van het leven zagen en de reusachtige schimmen van de geest. Ze schrok. De ruwe, struikelende lomperik was verdwenen. De slecht passende kleren, de geschaafde handen, het verbrande gezicht bleven; maar die leken tralies waarachter zij een grote ziel zag kijken, sprakeloos en stom omdat die zwakke lippen hem geen stem gaven. Slechts een flitsend ogenblik zag ze dit, toen zag ze de lomperik terugkeren, en ze lachte om de grill van haar verbeelding. Maar de indruk van die vluchtige blik bleef hangen, en toen het ogenblik kwam dat hij struikelend afscheid moest nemen en gaan, leende ze hem de bundel Swinburne, en nog een van Browning – ze bestudeerde Browning in een van haar Engelse cursussen. Hij leek zo'n jongen, zoals hij daar stond te blozen en te stamelen van dank, dat een golf van medelijden, moederlijk van aard, in haar opwelde. Ze dacht niet meer aan de lomperik, noch aan de gevangen ziel, noch aan de man die haar in al zijn mannelijkheid had aangestaard en verrukt en beangstigd had. Ze zag voor zich slechts een jongen, die haar hand schudde met een hand zo eeltig dat hij aan een nootmuskaatrasper deed denken en haar huid schuurde, en die hortend zei:

‘De mooiste tijd van mijn leven. Ik ben niet gewend aan... dingen.’ Hij keek hulpeloos om zich heen. ‘Aan mensen en huizen als deze. Alles is nieuw voor me, en ik vind het prachtig.’

‘Ik hoop dat u nog eens komt,’ zei ze, terwijl hij haar broers goedenacht wenste.

Hij trok zijn pet op, wankelde wanhopig door de deuropening en was verdwenen.

‘En, wat vind je van hem?’ vroeg Arthur.

‘Hij is heel boeiend, een vleugje zeelucht,’ antwoordde ze. ‘Hoe oud is hij?’

‘Twintig – bijna eenentwintig. Ik heb het hem vanmiddag gevraagd. Ik dacht niet dat hij zo jong was.’

En ik ben drie jaar ouder, dacht ze terwijl ze haar broers goedenacht kuste.

HOOFDSTUK III

Toen Martin Eden de stoep afliep, gleed zijn hand in zijn jaszak. Hij haalde er een bruin rijstpapier en een snufje Mexicaanse tabak uit, rolde er behendig een sigaret van en zoog de eerste trek diep in zijn longen. Langzaam blies hij de rook weer uit. ‘Bij God!’ zei hij hardop, met een stem vol ontzag en verbazing. ‘Bij God!’ herhaalde hij. En nog eens mompelde hij: ‘Bij God!’ Toen greep zijn hand naar zijn boord, rukte die los uit het overhemd en propte hem in zijn zak. Een koude motregen viel, maar hij ontblootte zijn hoofd ervoor en knoopte zijn vest los, terwijl hij voortstapte in een heerlijke onverschilligheid. Hij merkte nauwelijks dat het regende. Hij was in extase, droomde dromen en beleefde opnieuw de scènes die hij net achter zich had gelaten.

Eindelijk had hij de vrouw ontmoet – de vrouw waaraan hij nauwelijks had gedacht, omdat hij niet gewend was aan vrouwen te denken, maar die hij vaag had verwacht ooit te zullen ontmoeten. Hij had naast haar aan tafel gezeten. Hij had haar hand in de zijne gevoeld, hij had in haar ogen gekeken en een visioen opgevangen van een schone geest – maar niet schoner dan de ogen waaruit ze straalde, niet schoner dan het vlees dat haar vorm en uitdrukking gaf. Hij dacht niet aan haar vlees als vlees – dat was nieuw voor hem; bij de vrouwen die hij gekend had, was dat de enige manier waarop hij eraan dacht. Haar vlees was op de een of andere manier anders. Hij zag haar lichaam niet als een lichaam, onderworpen aan de gebreken en zwakheden van lichamen. Haar lichaam was meer dan het omhulsel van haar geest. Het was een uitstraling ervan, een zuivere en bevallige kristallisatie van haar goddelijke wezen. Dit gevoel van het goddelijke verraste hem. Het rukte hem uit zijn dromen naar nuchter denken. Nooit had een woord, een aanwijzing, een zweem van het goddelijke hem bereikt. Hij had nooit in het goddelijke geloofd. Hij was altijd ongelovig geweest, goedmoedig spottend over de hemelpiloten en hun onsterfelijkheid van de ziel. Er was geen leven na dit, had hij beweerd; hier en nu, en daarna eeuwige duisternis. Maar wat hij in haar ogen had gezien, was ziel – onsterfelijke ziel die nooit kon sterven. Geen man die hij kende, geen vrouw, had hem de boodschap van onsterfelijkheid gebracht. Zij wel. Zij had het hem toegefluisterd in het eerste ogenblik dat ze hem aankeek. Haar gezicht zweefde voor zijn ogen terwijl hij verder liep – bleek en ernstig, lief en gevoelig, glimlachend met medelijden en tederheid zoals alleen een geest kon glimlachen, en rein zoals hij nooit had gedroomd dat reinheid kon zijn. Haar reinheid trof hem als een slag. Ze schokte hem. Hij had goed en kwaad gekend; maar reinheid als eigenschap van het bestaan was nooit in hem opgekomen. En nu zag hij in haar de reinheid als de hoogste vorm van goedheid en zuiverheid, de som waarvan het eeuwige leven uitmaakte.

En meteen spoorde die gedachte zijn eierzucht aan om naar het eeuwige leven te grijpen. Hij was niet waardig om water voor haar te dragen – dat wist hij; het was een wonder van geluk en een fantastische speling van het lot dat hem die avond in staat had gesteld haar te

zien, bij haar te zijn en met haar te praten. Het was toeval. Er school geen verdienste in. Hij verdiende zo'n geluk niet. Zijn stemming was wezenlijk godsdienstig. Hij was nederig en zachtmoedig, vervuld van zelfverachting en vernedering. In zo'n gemoedstoestand komen zondaars naar de boestoeel. Hij was schuldig bevonden aan zonde. Maar zoals de nederigen en kleinen aan de boestoeel schitterende glimpjes opvangen van hun toekomstige heerschappij, zo ving hij glimpjes op van de staat die hij zou bereiken door haar te bezitten. Maar dit bezit van haar was vaag en nevelig en volkomen anders dan bezit zoals hij dat gekend had. Zijn eerezucht steeg op vleugels van waanzin, en hij zag zichzelf met haar de hoogten beklommen, gedachten met haar delen, genieten van schone en edele dingen met haar. Het was een bezit van zielen dat hij droomde, verfijnd boven elke grofheid, een vrij kameradschap van geesten dat hij niet in duidelijke gedachten kon vatten. Hij dacht het niet. Hij dacht helemaal niet. Gevoelens namen de plaats in van rede, en hij trilde en klopte van emoties die hij nooit gekend had, heerlijk dobberend op een zee van gevoeligheid waar het gevoel zelf verheven en vergeestelijkt werd en boven de toppen van het leven uitsteeg.

Hij wankelde voort als een dronkeman, mompelde vurig hardop: 'Bij God! Bij God!'

Een agent op een straathoek keek hem wantrouwend aan, zag toen zijn zeemansgang.

'Waar heb je het vandaan?' vroeg de agent.

Martin Eden keerde terug op aarde. Hij was een vloeiend organisme, snel aanpasbaar, in staat om in alle hoeken en gaten te vloeien en ze te vullen. Bij de groet van de agent was hij meteen weer zichzelf, de situatie helder overziend.

'Mooi hè?' lachte hij terug. 'Ik wist niet dat ik hardop praatte.'

'Straks ga je nog zingen,' zei de agent.

'Nee hoor. Geef me een vuurtje, dan pak ik de volgende tram naar huis.'

Hij stak zijn sigaret aan, zei goedenacht en liep door. 'Zou je dat nou geloven?' mompelde hij binnensmonds. 'Die smeris dacht dat ik dronken was.' Hij glimlachte bij zichzelf en dacht na. 'Ik geloof dat ik het was,' voegde hij eraan toe; 'maar ik dacht niet dat een vrouwen gezicht dat kon doen.'

Hij stapte op een tram van Telegraph Avenue richting Berkeley. Die zat vol jongens en jonge mannen die liederen zongen en telkens collegekreten blaften. Hij bekeek hen nieuwsgierig. Universiteitsjongens. Ze gingen naar dezelfde universiteit als zij, behoorden tot haar kring, konden haar kennen, haar elke dag zien als ze wilden. Hij verbaasde zich erover dat ze dat niet wilden, dat ze die avond uit waren geweest om plezier te maken in plaats van bij haar te zijn, met haar te praten, om haar heen te zitten in een bewonderende, aanbidende kring. Zijn gedachten dwaalden verder. Hij zag er een met smalle spleetogen en een losse mond. Die kerel was slecht, besloot hij. Aan boord zou hij een lafaard zijn,

een zeurder, een klikspaan. Hij, Martin Eden, was een beter mens dan die kerel. Die gedachte monterde hem op. Ze leek hem dichter bij haar te brengen. Hij begon zichzelf met de studenten te vergelijken. Hij werd zich bewust van het gespierde mechanisme van zijn lichaam en voelde zich zeker van zijn fysieke meerderwaardigheid. Maar hun hoofden zaten vol kennis die hen in staat stelde haar taal te spreken – die gedachte stemde hem somber. Maar waartoe diende een brein? vroeg hij hartstochtelijk. Wat zij gedaan hadden, kon hij ook. Zij hadden over het leven gelezen in boeken terwijl hij het leven geleefd had. Zijn brein zat even vol kennis als het hunne, al was het een andere soort kennis. Hoeveel van hen konden een lanyard-knoop leggen, of het roer nemen of de uitkijk staan? Zijn leven spreidde zich voor hem uit in een reeks beelden van gevaar en durf, ontbering en zwoegen. Hij herinnerde zich zijn mislukkingen en schrammen tijdens het leren. Dat was in elk geval winst. Later zouden zij het leven moeten gaan leven en door de molen moeten, net als hij. Goed dan. Terwijl zij daarmee bezig waren, kon hij de andere kant van het leven leren uit boeken.

Toen de tram de zone van verspreide huizen passeerde die Oakland van Berkeley scheidde, hield hij uitkijk naar een bekend gebouw van twee verdiepingen, waarvoor de trotse letters stonden: HIGGINBOTHAM'S CASH STORE. Martin Eden stapte op die hoek uit. Hij keek even omhoog naar het bord. Het droeg een boodschap die verder ging dan de letters zelf. Een persoonlijkheid van kleinheid, zelfzucht en gemene achterbaksheid leek ervan uit te stralen. Bernard Higginbotham had zijn zuster getrouwd, en hij kende hem goed. Hij liet zichzelf binnen met een sleutel en klom de trap op naar de eerste verdieping. Hier woonde zijn zwager. De kruidenierswinkel zat beneden. Er hing een geur van bedorven groente in de lucht. Terwijl hij tastend de gang overstak, struikelde hij over een speelgoedkarretje dat een van zijn talrijke neefjes of nichtjes had laten staan, en botste met een dreun tegen een deur. 'De vrek,' dacht hij; 'te gierig om voor twee cent gas te branden en zijn kostgangers de nek te besparen.'

Hij zocht de knop, opende de deur en trad een verlicht vertrek binnen, waar zijn zuster en Bernard Higginbotham zaten. Zij zat een broek van hem te verstellen, terwijl zijn magere lichaam over twee stoelen verspreid lag, zijn voeten in versleten pantoffels bungelend over de rand van de tweede stoel. Hij keek over de krant heen die hij las, met een paar donkere, onoprechte, scherp starende ogen. Martin Eden kon hem nooit aanzien zonder een gevoel van afkeer. Wat zijn zuster in die man had gezien, ging zijn begrip te boven. De ander werkte op hem als ongedierte en wekte altijd de drang in hem op hem onder zijn voet te verpletteren. 'Op een dag sla ik hem het gezicht van zijn kop,' troostte hij zichzelf vaak voor het verdragen van diens bestaan. De ogen, wezelachtig en wreed, keken hem klagend aan.

'En?' vroeg Martin. 'Voor de draad ermee.'

‘Ik heb die deur pas vorige week laten schilderen,’ zei meneer Higginbotham half jengelend, half dreigend; ‘en je weet wat vaklonen kosten. Je moet voorzichtiger zijn.’

Martin had willen antwoorden, maar de hopeloosheid ervan trof hem. Hij keek over de monsterlijke kleinheid van ziel heen naar een chromo aan de muur. Het verraste hem. Hij had het altijd mooi gevonden, maar nu leek het of hij het voor het eerst zag. Het was goedkoop, dat was het, net als alles in dit huis. Zijn gedachten gingen terug naar het huis dat hij net verlaten had, en hij zag eerst de schilderijen, en toen haar, die hem aankeek met smeltende zoetheid terwijl ze hem de hand schudde bij het afscheid. Hij vergat waar hij was en het bestaan van Bernard Higginbotham, tot die heer eiste:

‘Spook gezien?’

Martin keerde terug en keek in de kraaloogjes, spottend, strijdlustig, laf, en in zijn visioen sprong hetzelfde paar ogen tevoorschijn als toen hun eigenaar beneden in de winkel een verkoop sloot – onderdanige ogen, glad, olieachtig en vleierend.

‘Ja,’ antwoordde Martin. ‘Ik heb een spook gezien. Goedenacht. Goedenacht, Gertrude.’

Hij wilde de kamer uitgaan, struikelde over een losse naad in het slordige tapijt.

‘Niet met de deur slaan,’ waarschuwde meneer Higginbotham.

Het bloed kroop door zijn aderen, maar hij beheerste zich en sloot de deur zachtjes achter zich.

Meneer Higginbotham keek triomfantelijk naar zijn vrouw.

‘Hij heeft gedronken,’ verkondigde hij hees fluisterend. ‘Ik zei toch dat hij het zou doen.’

Ze knikte gelaten.

‘Zijn ogen stonden nogal glanzend,’ bekende ze; ‘en hij had geen boord meer, terwijl hij er een op had toen hij wegging. Maar misschien had hij niet meer dan een paar glazen.’

‘Hij kon niet rechtop staan,’ beweerde haar man. ‘Ik heb hem gadeslagen. Hij kon de kamer niet oversteken zonder te struikelen. Je hebt zelf gehoord hoe hij bijna viel in de gang.’

‘Ik denk dat het over Alice haar karretje was,’ zei ze. ‘Hij kon het in het donker niet zien.’

De stem en de woede van meneer Higginbotham begonnen te stijgen. Overdag veegde hij zichzelf uit in de winkel, om ’s avonds met zijn gezin het voorrecht te hebben zichzelf te zijn.

‘Ik zeg je dat die kostbare broer van je dronken was.’

Zijn stem was koud, scherp en beslist, zijn lippen stampten elk woord uit als een machinevorm. Zijn vrouw zuchtte en zweeg. Ze was een grote, stevige vrouw, altijd slordig gekleed en altijd moe van de lasten van haar vlees, haar werk en haar man.

‘Het zit erin, zeg ik je, van zijn vader,’ ging meneer Higginbotham beschuldigend verder. ‘En hij zal in de goot eindigen, net zo. Dat weet je.’

Ze knikte, zuchtte en naaide door. Ze waren het erover eens dat Martin dronken thuis was gekomen. Ze hadden niet de ziel om schoonheid te kennen, anders hadden ze geweten dat die glanzende ogen en dat gloeiende gezicht de eerste visioen van de liefde bij de jeugd betekenden.

‘Een mooi voorbeeld voor de kinderen,’ snoof meneer Higginbotham plotseling in de stilte waarvoor zijn vrouw verantwoordelijk was en die hij haar kwalijk nam. Soms wenste hij bijna dat ze hem meer tegensprak. ‘Als hij het nog eens doet, moet hij weg. Begrepen! Ik pik zijn capriolen niet – onschuldige kinderen bederven met zijn zuipen.’ Meneer Higginbotham hield van het woord, dat nieuw was in zijn woordenschat, onlangs opgediept uit een krantenkolom. ‘Dat is het, bederven – er is geen ander woord voor.’

Zijn vrouw zuchtte nog eens, schudde droevig het hoofd en naaide verder. Meneer Higginbotham pakte de krant weer op.

‘Heeft hij de kost van vorige week betaald?’ schoot hij over de krant heen.

Ze knikte, voegde eraan toe: ‘Hij heeft nog wat geld.’

‘Wanneer gaat hij weer varen?’

‘Als zijn gage op is, denk ik,’ antwoordde ze. ‘Hij was gisteren in San Francisco op zoek naar een schip. Maar hij heeft nog geld, en hij is kieskeurig over het soort schip waar hij voor tekent.’

‘Een dekzwabber als hij moet geen airs aannemen,’ snoof meneer Higginbotham. ‘Kieskeurig! Hij!’

‘Hij zei iets over een schoener die zich klaarmaakt om naar een of ander buitenlands oord te gaan op zoek naar begraven schat, dat hij daarop zou varen als zijn geld het hield.’

‘Als hij zich maar eens wilde settelen, zou ik hem werk geven op de wagen,’ zei haar man, maar zonder een spoor van welwillendheid in zijn stem. ‘Tom is weg.’

Zijn vrouw keek geschrokken en vragend.

‘Vanavond opgezegd. Gaat voor Carruthers werken. Die betaalden hem meer dan ik kon missen.’

‘Ik zei toch dat je hem zou kwijtraken,’ riep ze uit. ‘Hij was meer waard dan je hem gaf.’

‘Luister nou eens, ouwe vrouw,’ dreigde Higginbotham, ‘voor de duizendste keer zeg ik je dat je je neus uit de zaken moet houden. Ik zeg het niet nog eens.’

‘Kan me niet schelen,’ snifte ze. ‘Tom was een goede jongen.’ Haar man keek haar woedend aan. Dit was openlijke opstand.

‘Als die broer van je zijn zout waard was, kon hij de wagen nemen,’ snoof hij.

‘Hij betaalt zijn kost, net zo goed,’ was het weerwoord. ‘En hij is mijn broer, en zolang hij je geen geld schuldig is, heb je geen recht om steeds op hem te springen. Ik heb ook gevoelens, al ben ik zeven jaar met je getrouwd.’

‘Heb je hem gezegd dat je hem voor gas rekent als hij in bed blijft lezen?’ eiste hij.

Mevrouw Higginbotham gaf geen antwoord. Haar verzet smolt weg, haar geest zakte terug in haar vermoeide vlees. Haar man zegevierde. Hij had haar te pakken. Zijn ogen schoten wraakzuchtig, terwijl zijn oren genoten van het gesnuif dat ze liet horen. Hij putte groot genoeg uit het klein krijgen van haar, en ze liet zich gemakkelijk klein krijgen tegenwoordig, al was het anders geweest in de eerste jaren van hun huwelijk, voor de kinderen en zijn voortdurend gezeur haar energie hadden uitgeput.

‘Zeg het hem morgen maar, dat is alles,’ zei hij. ‘En voor ik het vergeet: je kunt beter morgen Marian laten komen om op de kinderen te passen. Met Tom weg moet ik zelf op de wagen, en jij kunt je erop voorbereiden dat je beneden achter de toonbank staat.’

‘Maar morgen is wasdag,’ wierp ze zwak tegen.

‘Sta dan vroeg op en doe het eerst. Ik ga pas om tien uur weg.’

Hij verkreukelde de krant venijnig en hervatte zijn lectuur.

HOOFDSTUK IV

Martin Eden voelde het bloed nog kruipen na de aanraking met zijn zwager. Hij tastte zich een weg door de donkere achtergang en stapte zijn kamer binnen, een benauwd hokje met net genoeg ruimte voor een bed, een wastafel en één stoel. Meneer Higginbotham was te zuinig om een dienstmeid te houden zolang zijn vrouw het werk kon doen. Bovendien leverde de dienstbodekamer twee kostgangers op in plaats van één. Martin legde Swinburne en Browning op de stoel, trok zijn jas uit en ging op het bed zitten. De veren piepten schrill onder zijn gewicht, maar hij hoorde het niet. Hij boog zich voorover om zijn schoenen uit te trekken, maar bleef staren naar de witte pleisterwand tegenover hem, die door lange bruine strepen was ontsierd waar regen door het dak was gesijpeld. Op die vuile achtergrond begonnen beelden te stromen en te gloeien. Hij vergat zijn schoenen en staarde lang, tot zijn lippen begonnen te bewegen en hij zachtjes mompelde: 'Ruth.'

'Ruth.' Hij had niet gedacht dat een eenvoudig geluid zo mooi kon zijn. Het streelde zijn oor, en hij raakte bedwelmd door het herhalen ervan. 'Ruth.' Het was een talisman, een toverwoord om mee te toveren. Telkens als hij het fluisterde, zweefde haar gezicht voor hem op, en overspoelde de smerige wand met een gouden gloed. Die gloed hield niet op bij de muur. Hij reikte verder, de oneindigheid in, en door die gouden diepten zwierf zijn ziel op zoek naar de hare. Alles wat het beste in hem was, stroomde vrij en schitterend naar buiten. Alleen al de gedachte aan haar veredelde hem, zuiverde hem, maakte hem beter en wekte de begeerte in hem om beter te worden. Dit was nieuw voor hem. Nooit hadden vrouwen hem beter gemaakt. Ze hadden altijd het tegenovergestelde bewerkstelligd en hem tot beest gemaakt. Hij wist niet dat velen van hen hun best hadden gedaan, hoe slecht die best ook was geweest. Omdat hij zich nooit bewust van zichzelf was geweest, besepte hij niet dat er iets in zijn wezen school dat liefde uit vrouwen trok en dat de oorzaak was geweest van hun reikhalzen naar zijn jeugd. Ze hadden hem vaak lastiggevalen, maar hij had zich nooit om hen bekommerd; en hij had nooit kunnen dromen dat er vrouwen waren die beter waren geworden door hem. Altijd had hij in opperste zorgeloosheid geleefd, tot nu toe, en nu leek het hem dat ze hem altijd met vuile handen hadden vastgegrepen en omlaag getrokken. Dat was niet eerlijk tegenover hen, noch tegenover zichzelf. Maar hij, die voor het eerst bewust van zichzelf werd, was niet in staat tot oordelen, en hij brandde van schaamte terwijl hij staarde naar het visioen van zijn eigen schande.

Hij stond plotseling op en probeerde zichzelf te zien in de vuile spiegel boven de wastafel. Hij veegde er een handdoek overheen en keek opnieuw, lang en aandachtig. Voor het eerst zag hij zichzelf werkelijk. Zijn ogen waren gemaakt om te zien, maar tot dat ogenblik waren ze gevuld geweest met het steeds wisselende panorama van de wereld, waarop hij te druk had staan kijken om ooit naar zichzelf te kijken. Hij zag het hoofd en gezicht van een jongen van twintig, maar omdat hij niet gewend was aan zulke taxatie, wist hij niet hoe hij het moest waarderen. Boven een vierkant gewelfd voorhoofd zag hij een bos bruine haren,

nootbruin, met een golf erin en een zweem van krullen die elke vrouw zou bekoren, die handen zou doen jeuken om ze te strelen en vingers zou doen tintelen om erdoorheen te glijden. Maar hij liet het voorbijgaan als iets zonder waarde in haar ogen, en bleef lang en peinzend rusten op het hoge, vierkante voorhoofd – trachtend erin door te dringen en de kwaliteit van wat erachter lag te peilen. Wat voor brein school daar? vroeg hij zichzelf dringend af. Waar was het toe in staat? Hoe ver zou het hem brengen? Zou het hem tot haar brengen?

Hij vroeg zich af of er ziel zat in die staalgrijze ogen die vaak heel blauw van kleur waren en sterk van de zilte winden van de door de zon beschenen diepte. Hij vroeg zich ook af hoe zijn ogen eruitzagen voor haar. Hij probeerde zich voor te stellen dat hij zij was en in die ogen van hem keek, maar de goocheltruc mislukte. Hij kon zich wel in het hoofd van andere mannen verplaatsen, maar dan moesten het mannen zijn wier levenswijze hij kende. Hij kende haar levenswijze niet. Zij was wonder en geheim, en hoe kon hij één gedachte van haar raden? Goed, het waren eerlijke ogen, besloot hij, en er school geen kleinheid of gemeenheid in. De bruine zonnebrand van zijn gezicht verraste hem. Hij had niet beseft dat hij zo donker was. Hij stroopte zijn mouw op en vergeleek de witte onderkant van zijn arm met zijn gezicht. Ja, hij was tenslotte een blanke man. Maar de armen waren ook gebruind. Hij draaide zijn arm, rolde de biceps om met zijn andere hand en keek naar de plek waar de zon hem het minst had geraakt. Die was heel wit. Hij lachte om zijn gebruinde gezicht in de spiegel bij de gedachte dat het ooit even wit was geweest als de onderkant van zijn arm; hij droomde niet dat er in de wereld weinig bleke vrouwen waren die een schonere of gladdere huid konden tonen dan hij – schoner dan waar hij aan de verwoestingen van de zon was ontkomen.

Zijn mond had die van een cherubijn kunnen zijn, ware het niet dat de volle, zinnelijke lippen onder spanning de gewoonte hadden strak over de tanden te trekken. Soms trokken ze zo strak dat de mond streng en hard werd, bijna ascetisch. Het waren de lippen van een vechter en van een minnaar. Ze konden het zoete van het leven met smaak proeven, en ze konden het zoete terzijde schuiven en het leven bevelen. De kin en kaak, sterk en met een zweem van vierkante strijd lust, hielpen de lippen om het leven te bevelen. Kracht hield de zinnelijkheid in evenwicht en werkte als een tonicum, dwong hem om gezonde schoonheid te beminnen en liet hem trillen van gewaarwordingen die heilzaam waren. Tussen de lippen zaten tanden die nooit de tandarts hadden gekend of nodig gehad. Ze waren wit en sterk en regelmatig, besloot hij terwijl hij ernaar keek. Maar terwijl hij keek, begon hem iets te hinderen. Ergens diep weggestopt in zijn geheugen, vaag herinnerd, leefde de indruk dat er mensen waren die hun tanden elke dag poetsten. Dat waren de mensen van boven – mensen uit haar kring. Zij moest haar tanden ook elke dag poetsen. Wat zou ze denken als ze hoorde dat hij in al zijn levensdagen zijn tanden nooit had gepoetst? Hij nam zich voor een tandenborstel te kopen en de gewoonte aan te kweken. Morgen zou hij beginnen. Niet door louter prestaties kon hij hopen haar te bereiken. Hij moest zichzelf in alles hervormen,